GENERALINIO ADVOKATO DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER IŠVADA,

pateikta 2006 m. balandžio 6 d. [1]

I — Įžanga

1. Darmstadt administracinis teismas (*Verwaltungsgericht*, Vokietija) Teisingumo Teismo prašo išaiškinti Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo, steigiančio Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Tuniso Respublikos asociaciją, 64 straipsnį [2].

2. Abejonių kilo dėl minėto susitarimo poveikio leidimo apsigyventi galiojimo trukmės sutrumpinimui ir dėl vėliau priimto įsakymo išsiųsti iš Vokietijos Tuniso pilietį, turintį neterminuotą leidimą dirbti.

3. Nors Teisingumo Teismas jau yra priėmęs sprendimų dėl Bendrijos su trečiosiomis valstybėmis sudarytų susitarimų [3], jis to nėra padaręs susitarimo su Tunisu atžvilgiu. Tai yra pirmas kartas, kai jis turi išnagrinėti Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimą [4].

4. Vis dėlto egzistuoja vienas teismo precedentas: 1999 m. kovo 2 d. Sprendimas *El-Yassini* [5], patikslinęs 1976 m. susitarimo su

1 — Originalo kalba: ispanų.

2 — Pasirašytas 1995 m. liepos 17 d. Briuselyje (OL L 97, 1998, p. 2) ir Europos Bendrijos ir Europos anglių ir plieno Bendrijos vardu patvirtintas 1998 m. sausio 26 d. Tarybos ir Komisijos sprendimu 98/238/EB, EAPB (OL L 97, p. 1).

3 — Pavyzdžiui, 1998 m. sausio 15 d. Sprendime *Babahenini* (C-113/97, Rink. p. I-183) – dėl Bendradarbiavimo susitarimo su Alžyru; 1999 m. lapkričio 11 d. Sprendime *Mesbah* (C-179/98, Rink. p. I-7955) ir 2001 m. kovo 20 d. Sprendime *Fahmi ir Esmoris Cerdeiro-Pinedo Amado* (C-33/99, Rink. p. I-2415) – dėl Bendradarbiavimo susitarimo su Maroku; 2002 m. sausio 29 d. Sprendime *Pokrzeptowicz-Meyer* (C-162/00, Rink. p. I-1049) – dėl Asociacijos susitarimo su Lenkijos Respublika; arba visiškai neseniai – 2005 m. balandžio 12 d. Sprendime *Simutenkov* (C-265/03, Rink. p. I-2579) – dėl Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo su Rusijos Federacija, taip pat 2005 m. birželio 2 d. Sprendime *Dörr ir Ünal* (C-136/03, Rink. p. I-4759) ir 2005 m. liepos 7 d. Sprendimuose *Dogan* (C-383/03, Rink. p. I-6237) ir *Aydinli* (C-373/03, Rink. p. I-6181) – dėl Asociacijos susitarimo su Turkija. 1987 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Demirel* (12/86, Rink. p. 3719) 9 punkte buvo kategoriškai patvirtinta, kad Teisingumo Teismas turi kompetenciją nagrinėti tokias nuostatas.

4 — Šios išvados pateikimo metu byla *Echouikh* (C-336/05) dėl 1996 m. vasario 26 d. Briuselyje pasirašyto Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo, steigiančio Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Maroko Karalystės asociaciją (OL L 70, 2000, p. 1), Europos Bendrijos ir Europos anglių ir plieno bendrijos vardu patvirtinto 2000 m. sausio 24 d. Tarybos ir Komisijos sprendimu 2000/204/EB, EAPB 64 ir 65 straipsnių išaiškinimo nėra išnagrinėta. Taip pat Teisingumo Teismas nagrinėja bylą *Güzeli* (C-4/05), kurioje reikia atsižvelgti į Susitarimą su Turkija, dėl Vokietijos valdžios institucijų atsisakymo pratęsti leidimą apsigyventi neterminuotą leidimą dirbti turinčiam Turkijos kilmės darbuotojui.,

5 — Sprendimas C-416/96, Rink. p. I-1209.

Maroku [6] 40 straipsnį, kurio turinys labai panašus į nuostatą, dėl kurios šioje byloje pateikiami klausimai. Tačiau prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui šio teismo precedento taikymas sukėlė tam tikrų abejonių, todėl vykstant šiam procesui nuomonės išsiskyrė.

II — Teisinis pagrindas

A — *Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių ir Tuniso susitarimas*

1. Pagrindas

5. Nuo savo veiklos pradžios Bendrija turi teisinį subjektiškumą sudaryti susitarimus su kitais tarptautinės teisės subjektais. EB 310 straipsnis jai suteikia teisę „su viena ar keletu valstybių ar tarptautinių organizacijų sudaryti susitarimus steigti asociaciją, numatančią abipuses teises ir pareigas, bendrą veiklą ir specialią tvarką“ [7].

6. Asociacijos susitarimais siekiama keturių pagrindinių tikslų: parengti stojimui į Europos Sąjungą, pasiūlyti tokio stojimo alternatyvą, parengti bendradarbiavimo programą siekiant pagerinti išsivystymą bei skatinti tarpregioninę pagalbą [8]. Prie tokių aštuntajame dešimtmetyje sudarytų susitarimų, siekiant gauti šią tarptautinę pagalbą, priskirtini susitarimai su Vidužemio jūra besiribojančiomis Afrikos valstybėmis: Maroku [9], Alžyru [10] ir Tunisu.

7. 1976 m. balandžio 25 d. buvo pasirašytas Europos Bendrijos ir Tuniso Respublikos bendradarbiavimo susitarimas [11]. Pagal jo 39 straipsnį „kiekviena valstybė narė savo teritorijoje dirbantiems Tuniso piliečiams sukuria darbo sąlygas, moka atlyginimą ir juos atleidžia iš darbo tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir savo piliečius, apsaugodama juos nuo tautinės diskriminacijos“.

6 — 1976 m. balandžio 27 d. Rabate pasirašytas Europos Ekonominės Bendrijos ir Maroko Karalystės bendradarbiavimo susitarimo, patvirtintas Bendrijos vardu 1978 m. rugsėjo 26 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2211/78 (OL L 264, p. 1).

7 — Šis EB 310 straipsnis grindžiamas EB sutarties 238 straipsniu, kuris pagrįstas Konvencijos dėl pereinamųjų susitarimo dėl Europos Anglių ir plieno bendrijos įsteigimo nuostatų 14 straipsnio pagrindu.

8 — D. Hanf ir P. Dengler „Accords d'association“, *Commentaire Mégret, Le droit de la CE et de l'Union européenne*, Rink. XII *(Relations extérieures)*, Briuselis, 2004 m.

9 — Minėta 6 išnašoje.

10 — Europos ekonominės bendrijos ir Alžyro demokratinės ir populiarios Respublikos bendradarbiavimo susitarimas, pasirašytas 1976 m. balandžio 26 d. ir Bendrijos vardu patvirtintas 1976 m. balandžio 27 d. Tarybos reglamentu (EEE) Nr. 2210/78 (OL L 263, p. 1).

11 — OL L 265, 1978, p. 2; patvirtintas 1976 m. balandžio 27 d. Tarybos reglamentu (EEE) Nr. 2212/78 (OL L 265, p. 1). Tą pačią dieną buvo sudarytas kitas susitarimas tarp Europos anglių ir plieno bendrijos ir Tuniso Respublikos (OL L 265, 1978, p. 119).

2. 1995 m. liepos 17 d. Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimas

8. 1995 m. Barselonoje vyko Vidužemio jūros regiono valstybių užsienio reikalų ministrų konferencija, skirta taikos, saugumo ir teisingumo skatinimui šiame regione.

9. Atsižvelgusi į šios konferencijos rezultatus, Bendrija pakeitė senuosius susitarimus ir sudarė naujuosius [12]. Visų susitarimų struktūra ir turinys yra panašūs [13].

10. Tokiomis aplinkybėmis atsirado Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių ir Tuniso susitarimas, nuo įsigaliojimo dienos pakeitęs 1976 m. susitarimą [14].

11. 1 straipsnyje įtvirtinti jo tikslai: suteikti politiniam dialogui tinkamą pagrindą; sudaryti sąlygas laipsniškai liberalizuoti prekybą prekėmis, paslaugomis ir kapitalu; skatinti prekybą ir darnių ekonominių bei socialinių santykių plėtojimą, palaikant dialogą ir bendradarbiaujant; remti Magribo šalių integraciją; ir skatinti bendradarbiavimą ekonomikos, socialinėje, kultūros bei finansų srityse.

12. Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo VI antraštinės dalies „Bendradarbiavimas socialinėje ir kultūros srityje" I skyriaus „Darbuotojai" 64 straipsnio 1 dalis išdėstyta taip: „kiekviena valstybė narė savo teritorijoje dirbantiems Tuniso piliečiams sukuria darbo sąlygas, moka atlyginimą ir juos atleidžia iš darbo tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir savo piliečius, apsaugodama juos nuo tautinės diskriminacijos" [15].

13. Šią taisyklę reikia suprasti atsižvelgiant į prie susitarimo Baigiamojo akto pridėtą Bendrąją deklaraciją, pagal kurią: „kadangi atleidžiant dėl darbo vietų mažinimo nėra diskriminuojama", 64 straipsnio 1 dalimi negalima remtis, „kad būtų pratęstas leidimo apsigyventi galiojimas. Pratęsiant leidimo apsigyventi galiojimą arba atsisakant pratęsti

12 — Taip pat, be minėto Susitarimo su Tunisu, žr. sudarytus susitarimus su Maroko Karalyste (OL L 70, 2000, p. 2), Palestinos vyriausybe (OL L 187, 1997, p. 3), Izraelio valstybe (OL L 147, 2000, p. 3), Jordanijos Hašmitų Karalyste (OL L 129, 2002, p. 3), Egipto Arabų Respublika (OL L 304, 2004, p. 39), Alžyro demokratine Respublika (tekstą galima rasti adresu http://www.deldza.cec.eu.int/fr/ue_algerie/accord_association.htm) ir Libano Respublika (tekstą galima rasti http://www.dellbn.cec.eu.int/french/text.htm).

13 — C. Flaesch-Mougin „Differentiation and association within the Pan-Euro-Mediterranean Area", *The EU-s enlargement and Mediterranean strategies: A Comparative Analysis*, M. Maresceau y E. Lannon (red.), Basingstokas–Niujorkas, 2001 m., p. 85 ir paskesni; ir T. Debard „La conclusion d´accords d´association de 2e génération", *La partenariat euro-méediterranéen – Le processus de Barcelona: Nouvelles perspectives, Bruylant*, Briuselis, 2003 m., p. 161 ir paskesni.

14 — Susitarimo 96 straipsnio 2 dalis.

15 — Pagal susitarimo 66 straipsnį šio skyriaus nuostatos netaikomos „Šalių piliečiams, nelegaliai gyvenantiems arba dirbantiems priimančiųjų šalių teritorijoje". Šis teisėtumo reikalavimas taip pat įtvirtintas ir kituose asociacijos susitarimuose, pavyzdžiui, jau minėtuose susitarimuose su Maroku (64 ir 66 straipsniai) arba su Izraeliu (64 straipsnis).

jo galiojimą taikomi kiekvienos valstybės narės įstatymai ir galiojantys dvišaliai Tuniso ir atitinkamos valstybės susitarimai bei konvencijos".

14. Klausimus, susijusius su šiuo Susitarimu, nagrinėja Asociacijos taryba, o sprendimų priėmimo teisę turi pariteto pagrindu sudaryta institucija [16], kuriai padeda Asociacijos komitetas, taip pat turintis teisę priimti sprendimus [17], nors, mano žiniomis, jie nesprendžia klausimų dėl Tuniso piliečių darbo aspektų Bendrijoje [18], kitaip nei tai daroma Asociacijos taryboje Turkijos atžvilgiu [19].

B — *Vokietijos teisės aktai*

1. Leidimas apsigyventi

15. Įstatymas dėl užsieniečių atvykimo ir apsigyvenimo Federalinėje žemėje (Ausländergesetz, toliau – AuslG) [20] suteikia galimybę susijungti užsieniečiui ir jo sutuoktiniui, kuris yra Vokietijos pilietis, pirmajam išduodant leidimą apsigyventi valstybėje, kuris išskyrus atvejį, kai yra neterminuotas [21], iš pradžių išduodamas trejų metų laikotarpiui, o vėliau gali būti atnaujintas neribotam laikotarpiui [22].

16. Nepaisant to, sutuoktinis užsienietis, įgyja savarankišką teisę apsigyventi, jeigu jis Vokietijoje teisėtai santuokoje išgyveno ne trumpiau kaip dvejus metus [23].

17. Jeigu išdavus leidimą laikinai apsigyventi valstybėje netenkinama bent viena pagrindinių jo išdavimo, pratęsimo arba galiojimo trukmės nustatymo sąlygų, jo trukmė gali būti sutrumpinta *a posteriori* [24].

2. Leidimas dirbti

18. Socialinės apsaugos kodekso trečioje knygoje (*Sozialgesetzbuch*, toliau – SGB

16 — Susitarimo 79 ir 80 straipsniai.

17 — Susitarimo 81–83 straipsniai.

18 — Asociacijos Taryba priėmė šiuos sprendimus: 1998 m. liepos 14 d. Sprendimą Nr. 1/98, patvirtinantį Tarybos ir komiteto vidaus reglamentus (OL L 300, p. 20); 1999 m. spalio 25 d. Sprendimą Nr. 1/1999 dėl nuostatų, susijusių su susitarimo 10 straipsnyje išvardytais perdirbtais žemės ūkio produktais, įgyvendinimo (OL L 298, p. 16); 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą Nr. 1/2003 dėl Asociacijos komiteto pakomitečių įsteigimo (OL L 311, p. 14) ir 2005 m. liepos 14 d. Sprendimą Nr. 1/2005 dėl nuostatos, leidžiančios nukrypti nuo sąvokos „produktų kilmė" apibrėžimo ir administracinio bendradarbiavimo metodų, nustatytų susitarime (OL L 190, p. 3).

19 — 1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimas Nr. 1/80 dėl Europos Bendrijos ir Turkijos asociacijos plėtros, kurį priėmus pagausėjo Teisingumo Teismo praktika. Jo tekstą, kuris nėra oficialiai paskelbtas, galima rasti *Acuerdo de Asociación y protocolos CEE-Turquía y otros textos de base*, Europos Bendrijų Taryba, Briuselis, 1992 m., p. 327 ir paskesni.

20 — *Gesetz über die Einreise und den Aufenthalt von Ausländern im Bundesgebiet*, BGBl. 1990 I, p. 1354.

21 — AuslG 25 straipsnis, skaitomas kartu su 24 straipsniu.

22 — AuslG 23 straipsnis.

23 — AuslG 19 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

24 — AuslG 12 straipsnio 2 dalis.

III) [25] ir Darbo leidimų užsieniečiams išdavimo taisyklėse (*Arbeitsgenehmigungsverordnung*, toliau – ArGV) [26] įtvirtintos leidimo dirbti Vokietijos piliečio sutuoktiniui, kuris yra užsienietis, išdavimo sąlygos.

19. Pagal SGB III užsieniečiai profesinę veiklą gali vykdyti tik turėdami išankstinį leidimą, kuris išduodamas atsižvelgiant į tai, ar turimas leidimas apsigyventi [27].

20. Pagal ArGV leidimo dirbti trukmė gali būti sutrumpinta tik dėl ypatingų priežasčių [28]; ši teisė prarandama netekus teisės apsigyventi [29]; taigi tai įrodo, jog pagal nacionalinę Vokietijos teisės sistemą pirmasis leidimas visada priklauso nuo antrojo [30].

21. Be to, pagal Vokietijos teismų praktiką terminuota darbo sutartis gali būti sudaryta tik esant objektyvioms laikinumą pagrindžiančioms priežastims [31].

25 — Trečioji (III) knyga – 1997 m. kovo 24 d. Parama darbui, BGBl. 1997 I, p. 594, vėliau buvo pakeista ir galiojo iki 2004 m. gruodžio 31 dienos.

26 — 1998 m. rugsėjo 17 d. Verordnung über die Arbeitsgenehmigung für ausländische Arbeitsnehmer, BGBl. 1998 I, p. 2899.

27 — SGB III 284 straipsnis.

28 — ArGV 4 straipsnis.

29 — ArGV 8 straipsnio 1 dalis.

30 — Vokietijos vyriausybė šį ypatumą pabrėžia savo pastabose.

31 — Tai patvirtino generalinis advokatas F. G. Jacobs išvadoje, pateiktoje 1993 m. spalio 20 d. Sprendime *Spotti* (C-272/92, Rink. p. I-5185) ir 2002 m. sausio 29 d. Sprendime *Pokrzeptowicz-Meyer* (C-162/00, Rink. p. I-1049).

III — Faktinės bylos aplinkybės, pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

22. 2002 m. rugpjūčio 30 d. Tuniso pilietis M. Gattoussi Tunise vedė Vokietijos pilietę.

23. Turėdamas iki 2002 m. gruodžio 22 d. galiojusią dėl šeimos susijungimo išduotą vizą, jis 2002 m. rugsėjo 21 d. įvažiavo į žmonos valstybę, o praėjus keletui dienų po atvykimo Darmstadt meras jam išdavė leidimą apsigyventi, galiojusį iki 2005 m. rugsėjo 23 dienos.

24. 2002 m. spalio 22 d. Darmstadt įdarbinimo tarnyba (Darmstadt *Arbeitsamt*) jam išdavė neterminuotą leidimą dirbti, o 2003 m. kovo 11 d. jis su *TNT Express GMBH* sudarė terminuotą darbo sutartį, kuri po pratęsimo baigė galioti 2005 m. kovo 31 dieną.

25. 2004 m. birželio 23 d. Sprendimu Darmstadt meras sutrumpino M. Gattoussi išduoto leidimo apsigyventi galiojimo trukmę iki šio administracinio akto įteikimo dienos bei įpareigojo jį per tris mėnesius nuo sprendimo įsigaliojimo dienos išvykti iš Vokietijos. Kaip faktinį pagrindą, jis nurodė tai, kad jo žmona Gyventojų registrų tarnybai

pranešė, jog jie nuo 2004 m. balandžio 1 d. gyveno atskirai. Kaip teisinį pagrindą, jis nurodė tai, kad sutuoktiniams nustojus gyventi kartu, taikomas AuslG 12 straipsnyje numatytas apribojimas *ex post*, nes, remiantis AuslG 19 straipsniu, ieškovas neturi savarankiškos teisės apsigyventi.

26. 2004 m. rugsėjo 17 d. *Regierungspräsidium Darmstadt* atmetė dėl minėto sprendimo pateiktą skundą.

27. Pareiškus ieškinį *Verwaltungsgericht Darmstadt*, šis nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo, steigiančio Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Tuniso Respublikos asociaciją (OL 1998, L 97, p. 2), 64 straipsnis turi įtakos teisei apsigyventi valstybėje?

Jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai:

2. Ar iš Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo <...> 64 straipsnyje įtvirtinto diskriminacijos draudimo gali būti kildinamas su teise apsigyventi valstybėje susijęs teisinis statusas, draudžiantis riboti jos trukmę, jei neterminuotą leidimą dirbti turintis Tuniso pilietis iš tikrųjų dirba ir užsieniečių teises reglamentuojančio sprendimo priėmimo dieną turi leidimą laikinai apsigyventi?

Jeigu į antrąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai:

3. Ar nustatant su teise apsigyventi valstybėje susijusį teisinį statusą, išplaukiantį iš Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo <...> 64 straipsnyje įtvirtinto diskriminacijos draudimo, gali būti remiamasi vėlesne nei užsieniečių teises reglamentuojančio sprendimo, kuris nustato teisės apsigyventi valstybėje terminą, priėmimo diena?

Jeigu į trečiąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai:

4. Ar konkretinant išlygą dėl teisėtų valstybės intereso apsaugos pagrindų reikia remtis principais, suformuluotais dėl EB 39 straipsnio 3 dalies?“

IV — Procesas Teisingumo Teisme

28. M. Gattoussi, Vokietijos ir Graikijos vyriausybės bei Komisijos atstovai rašytines

pastabas pateikė per Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nustatytą terminą.

29. 2006 m. kovo 9 d. vykusiame posėdyje dalyvavo asmenų, dalyvavusių rašytinėje proceso dalyje, atstovai.

V — Prejudicinių klausimų analizė

30. Į *Verwaltungsgericht Darmstadt* pateiktus klausimus reikia atsakyti bendrai, nes jais visais siekiama išsiaiškinti, ar šioje nagrinėjamoje byloje reikia taikyti Teisingumo Teismo sprendime *El-Yassini* įtvirtintą praktiką.

A — *Sprendimas* El-Yassini

1. Sprendimo turinio santrauka

31. Byloje *El-Yassini* pateiktoje teisės aktų nuorodoje minimas tik 1976 m. susitarimo su Maroku [32] 40 straipsnis, pagal kurį „kiekviena valstybė narė savo teritorijoje dirbantiems Tuniso piliečiams sukuria darbo sąlygas ir moka atlyginimą tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir savo piliečiams, apsaugodama juos nuo tautinės diskriminacijos".

32. Problema kilo siekiant nustatyti, ar ši norma draudžia priimančiajai valstybei atsisakyti atnaujinti Maroko piliečio, kuriam buvo leista atvykti į valstybę narę ir dirbti joje pagal darbo sutartį, leidimą apsigyventi, jeigu šio leidimo galiojimo pasibaigimo dieną, t. y. praėjus dvylikai mėnesių, nebelieka pirminio teisę apsigyventi suteikiančio pagrindo [33].

33. Teisingumo Teismas minėtą 40 straipsnį nagrinėjo šiais dviem aspektais: jo tiesioginį veikimą ir jame įtvirtinto nevienodo požiūrio draudimo apimtį.

34. Kiek tai susiję su pirmuoju aspektu, siekiant paneigti šios nuostatos vien programinį pobūdį ir pripažinti ją tiesiogiai veikiančia, Teisingumo Teismui nereikėjo pateikti išsamios argumentacijos, nes ji atitiko

32 — Šiuo metu galiojantis susitarimas yra pirmiau minėtas susitarimas, kuris su šia valstybe pasirašytas 1996 metais.

33 — 23 punktas.

jo praktikoje įtvirtintus reikalavimus [34]: ji aiškiai, tiksliai ir besąlygiškai draudžia Maroko kilmės darbuotojų migrantų diskriminaciją darbo sąlygų ir atlyginimo atžvilgiu [35].

35. Antrajam sudėtingesniam aspektui Teisingumo Teismas skyrė daugiau dėmesio ir pateikė tokius paaiškinimus.

— Atsižvelgus į priemonių, susijusių su leidimu apsigyventi valstybėje, pobūdį, jos netaikomos valstybių narių piliečiams, nes valdžios institucijos neturi teisės jų išsiųsti iš savo teritorijos arba neleisti jiems į ją atvykti. Pagal šį tarptautinės teisės principą lygybės tiks-

lais reikalaujama, kad darbuotojų užsieniečių padėtis nebūtų nepanaši į valstybės narės piliečių padėtį [36].

— Teisingumo Teismo praktikos, susijusios su Susitarimu su Turkija, negalima taikyti byloje dėl Susitarimo su Maroku, nes iš esmės skiriasi jų tekstai ir tikslai [37].

— Todėl valdžios institucijos gali atsisakyti atnaujinti Maroko piliečio, kuriam buvo leista atvykti ir dirbti, leidimą apsigyventi, jeigu pasibaigus leidimo galiojimui, nebelieka priežasties, dėl kurios jam buvo išduotas leidimas [38], net jei dėl tokio sprendimo suinteresuotasis asmuo anksčiau laiko turėtų nutraukti darbo santykius, dėl kurių buvo susitaręs su darbdaviu [39].

— Jeigu užsieniečiui būtų pripažintos platesnės teisės darbo srityje nei tos, kurios jam suteikiamos apsigyvenimo srityje [40], ir prieš pasibaigiant leidimo dirbti galiojimui būtų atsisakyta atnaujinti leidimą apsigyventi be pateisinamos

34 — „Bendrijos su trečiosiomis valstybėmis sudaryto susitarimo nuostata laikoma tiesiogiai taikoma, kai atsižvelgus į jos turinį, tikslą ir į susitarimo pobūdį joje įtvirtinta aiški ir tiksli pareiga, kurios vykdymas ar poveikis nepriklauso nuo kurio nors vėliau priimto akto“ (minėto sprendimo *Demirel* 14 punktas); taip pat žr. 1991 m. sausio 31 d. Sprendimo *Kziber* (C-18/90, Rink. p. I-199) 15 punktą ir 1998 m. birželio 16 d. Sprendimo *Racke* (C-162/96, Rink. p. I-3655) 31 punktą.

35 — 25–32 punktai; I. Blázquez Rodríguez „Alcance del principio de no discriminación en cuanto a las condiciones de trabajo y de remuneración de los nacionales marroquíes“, *La Ley*, 1999-3, p. 1994; B. Melis „Case C-416/96, Nour Eddline El-Yassini v. Secretary of State for the Home Department, Judgment of the European Court of Justice of 2 March 1999“, *Common Market Law Review*, Nr. 36, 1999 m, p. 1360; N. Rogers „Comments on Nour Eddline El-Yassini v. Secretary of State for the Home Department, 1999 m. kovo 2 d. (Byla C-416/96)“, *European Journal of Migration and Law*, Nr. 1, 1999 m., p. 367 ir 368.

36 — 45 ir 46 punktai.

37 — 49–61 punktai.

38 — 62 punktas.

39 — 63 punktas.

40 — 64 punktas.

priežasties, kaip antai teisėtų valstybės interesų apsaugos pagrindais vadovaujantis viešosios tvarkos, visuomenės saugumo arba sveikatos apsaugos sumetimais [41], sprendimas būtų kitoks, atsižvelgiant į tai, jog Susitarimo su Maroku 40 straipsnis taikomas visam leidimo dirbti galiojimo laikotarpiui [42].

leidimą laikinai apsigyventi ir kitą leidimą – neterminuotą leidimą dirbti. T. y. leidimas apsigyventi Vokietijos žemėje buvo išduotas trumpesniam laikotarpiui nei laikotarpis, per kurį jis gali dirbti, o vėliau pirmojo leidimo laikotarpis buvo sutrumpintas dėl kitų pagrindų nei viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos apsaugos sumetimai, įpareigojant jį išvykti iš valstybės, dėl ko jis privalėjo išeiti iš darbo.

2. Taikymo šioje byloje nagrinėjimas

a) Pirminis vertinimas

38. Vis dėlto Vokietijos ir Graikijos vyriausybės nurodė, jog skiriasi abiejų bylų faktinės ir teisinės aplinkybės, todėl jas reikia išnagrinėti, siekiant įvertinti, ar jos paneigia pirmiau išdėstytą požiūrį.

36. Sprendime *El-Yassini* buvo nuspręsta, kad Susitarimas su Maroku valstybėms narėms nedraudžia reglamentuoti užsieniečių apsigyvenimo trukmės, išskyrus atvejį, kai leidimo dirbti trukmė viršija leidimo apsigyventi trukmę.

b) Faktų palyginimas

37. Nagrinėjama byla visiškai patenka į ankstesniame punkte nurodytą išimtį, nes, viena vertus, Susitarimo su Tunisu 64 straipsnio 1 dalis yra panaši į minėtame sprendime nagrinėtą nuostatą ir, kita vertus, Vokietijos valdžios institucijos M. Gattoussi išdavė

39. Maroko piliečio atveju byla *El-Yassini* buvo susijusi su leidimo apsigyventi atnaujinimu, o tai atsisakius padaryti reiškė darbo santykių nutraukimą, neatsižvelgiant į leidimo dirbti trukmę; šioje byloje nagrinėjamas tokio leidimo panaikinimas sutrumpinus leidimo apsigyventi galiojimo trukmę.

41 — Ten pat, 65 punktas.

42 — Ten pat, 66 punktas, nukreipiantis į generalinio advokato P. Léger išvados 63–66 punktus.

40. Vis dėlto, kiek tai susiję su apsigyvenimu, abu nagrinėti atvejai – atnaujinimas ir panaikinimas – grindžiami tuo pačiu pagrindu, t. y. buvimu nacionalinėje teritorijoje. Neturi reikšmės, ar iš teritorijos išvykstama dėl to, kad nebuvo pratęstas leidimas apsigyventi, ar dėl to, kad buvo sutrumpinta jo galiojimo trukmė.

41. Kiek tai susiję su darbu, abu šie atvejai buvo nagrinėjami sprendime *El-Yassini*, kuriame suformuluotas bendrasis principas, kad užsieniečio ir darbdavio sudaryta sutartis neturi įtakos taisyklių dėl užsieniečių statuso taikymui, ir buvo pabrėžtas ypatumas, kai leidimo dirbti trukmė viršija leidimo apsigyventi trukmę.

42. Todėl nė vienas pripažintas faktinių aplinkybių skirtumas nereikalauja nagrinėti šios bylos kitaip, nei buvo rekomenduota minėtoje byloje *El-Yassini*.

c) Teisinis palyginimas

43. 1993 m. liepos 1 d. Sprendime *Metalsa* [43] buvo įtvirtinta, kad platus Sutarties nuostatos aiškinimas, taikomas Bendrijos su trečiąja valstybe sudaryto susitarimo nuostatai, kurios tekstas panašus, beveik identiškas, priklauso nuo kiekvienos šios nuostatos savo srityje siekiamo tikslo ir kad „ypač svarbu išsamiai palyginti susitarimo tikslus ir kontekstą bei Sutarties tikslus ir kontekstą".

44. Ši taisyklė tinka tik panašioms nuostatoms, esančioms tokiuose pačiuose susitarimuose.

45. Susitarimo su Tunisu 64 straipsnio 1 dalis beveik pažodžiui sutampa su Susitarimo su Maroku 40 straipsnio pirmąja įtrauka. Sutampa ir šių dviejų susitarimų „tikslai ir kontekstas". Todėl iš esmės Teisingumo Teismo išvados, susijusios su lygybės principo tiesioginiu veikimu, nauda ir jo apimtimi, taikytinos abiem atvejais.

46. Vienintelis skirtumas yra tas, kad 64 straipsnio 1 dalies draudimas diskriminuoti išplečiamas ir atleidimo iš darbo sąlygų atžvilgiu [44] ir kad su šia nuostata susijusi „bendroji deklaracija" yra pridėta prie Susi-

43 — Sprendimas (C-312/91, Rink. p. I-3751, 11 punktas); 2001 m. rugsėjo 27 d. Sprendimas *Gloszczuk* (C-63/99, Rink. p. I-6369, 49 punktas); sprendimai *Kondova* (C-235/99, Rink. p. I-6427, 52 punktas) ir *Barkoci ir Malik* (C-257/99, Rink. p. I-6557); 2002 m. sausio 29 d. Sprendimas *Pokrzeptowicz-Meyer* (C-162/00, Rink. p. I-1049, 33 punktas).

44 — Taip pat yra ir minėto 1996 m. Susitarimo su Maroku 64 straipsnio, sutampančio su susitarimo su Tunisu 64 straipsniu, atveju.

tarimo su Tunisu baigiamojo akto, pagal kurią: „kadangi atleidžiant dėl darbo vietų mažinimo nėra diskriminuojama", 64 straipsnio 1 dalimi negalima remtis, „kad būtų pratęstas leidimo apsigyventi galiojimas", nes jo suteikimą arba atsisakymą reglamentuoja „vien" kiekvienos valstybės narės teisės aktai.

47. Dėl šios papildomos deklaracijos reikšmės pakanka priminti 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės [45] 31 straipsnį, įpareigojantį aiškinant tarptautinę sutartį atsižvelgti į tokią deklaraciją [46].

48. Nors 1976 m. susitarime su Maroku tokios deklaracijos nėra, neabejotina, kad Teisingumo Teismas 1999 m. Sprendime į ją atsižvelgė, nes panaši deklaracija įtraukta į 1996 m. Susitarimą, kuris pakeitė ankstesnįjį, 1976 m. Susitarimą [47].

49. Be to, aiškinimo gairės netaikomos draudimui diskriminuoti visose trijose 64 straipsnio 1 dalyje išvardytose srityse: darbo, atlyginimo ir atleidimo iš darbo atžvilgiu, nes jos susijusios tik su trečiąja sritimi.

50. Vadovaujantis tais pačiais argumentais, minėtame sprendime *El-Yassini* buvo nagrinėta ši bendroje deklaracijoje išreikšta mintis, nes nurodęs, jog išnykus pirminiam leidimo apsigyventi valstybėje pagrindui nedraudžiama atsisakyti pratęsti leidimą apsigyventi, Teisingumo Teismas nesuteikė jokios reikšmės tam, kad tokia priemonė suinteresuotąjį asmenį įpareigoja nutraukti „savo darbo santykius su priimančiąja valstybe nare prieš sueinant sutartyje su darbdaviu numatytam terminui" [48].

51. Taigi taip siekiama išvengti individualių sutarčių, darančių poveikį viešosios valdžios įgaliojimams ir Bendrijos interesams [49].

45 — *Recueil des traits des Nations unies*, Rink. 1155, Nr. 18232, p. 331. Nors remiantis Konvencijos 1 straipsniu ji taikoma tik sutartims, sudarytoms tarp valstybių, kadangi konvencija, reglamentuojanti tarp tarptautinių organizacijų sudarytas sutartis, dar neįsigaliojo, ji pripažinta gairėmis, nes kodifikuoja paprotinės tarptautinės teisės principus; K. Dienelt „Rechte aus den Europa-Mittelmeer-Abkommen", *Informationsbrief Ausländerrecht 2004*, p. 49.

46 — Pagal minėto Susitarimo su Tunisu 91 straipsnį į jo tekstą įtraukiami „protokolai Nr. 1–5 ir priedai 1–7 bei deklaracijos".

47 — Generalinis advokatas P. Léger atkreipė dėmesį į jos buvimą, išdėstydamas turinį išvados, pateiktos byloje *El-Yassini*, 57 punkte.

48 — Sprendimo *El-Yassini* 62 ir 63 punktai.

49 — Visiškai pritariu minėtoje nuomonėje pateiktai P. Léger nuomonei šiuo klausimu; jis įspėjo, kad jeigu valstybė narė privalėtų užsieniečiui išduoti leidimą apsigyventi vien dėl to, kad darbdavys su juo yra sudaręs darbo sutartį laikotarpiui, viršijančiam leidimo apsigyventi trukmę, „tai būtų tolygu rimtam valstybės narės įgaliojimų imigracijos srityje apribojimui <...>" ir „suteiktų asmenims teisę suardyti visus planus", įskaitant ir šios politikos parengimą (60 punktas). Taip pat ši valstybė „nebegalėtų užtikrinti, kad pirmenybė laisvoms darbo vietoms, kaip tai numato Sutartis <...>, būtų teikiama Bendrijos darbuotojams, ir kuri pagal Sprendimą Nr. 1/80 mažesne dalimi teikiama ir Turkijos kilmės darbuotojams" (61 punktas).

52. Kadangi šiuo atveju nebuvo jokio aspekto, susijusio su darbo santykių nutraukimu, nėra jokių kliūčių taikyti sprendime *El-Yassini* įtvirtintą Teisingumo Teismo praktiką.

B — *Leidimas apsigyventi „prieš" leidimą dirbti*

53. Taip pat manau, kad Teisingumo Teismas neturėtų nukrypti nuo nurodyto kelio.

54. Nors leidimų, kuriuos valstybė išduoda užsieniečiams, kad jie galėtų atvykti, apsigyventi ir dirbti, išdavimui taikomi skirtingi reikalavimai, vis dėlto šie leidimai yra glaudžiai susiję [50].

55. Egzistuoja keletas leidimų alternatyvų; jie skiriasi, nes gali būti savarankiški, atsižvelgiant į jų tikslą, arba gali būti išduotas vienas leidimas, apimantis visus tris leidimus [51].

56. Pasirinkus savarankišką leidimų formą, tai reiškia, kad paprastai leidimas dirbti negali būti išduotas prieš tai negavus leidimo apsigyventi [52], kuris išduodamas po atvykimo, nors kartais prašymas juos išduoti pateikiamas tuo pačiu metu ir jie išduodami kartu. Taip pat gali būti nuspręsta nustatyti kitus subordinacijos ryšius arba susitarta naudoti skirtingą tvarką.

57. Ši su imigracijos politika susijusi užduotis priskiriama valstybėms narėms, kurios turi didelę diskreciją; jos ribos apibrėžiamos atsižvelgiant į jų teisės sistemas ir pagal tarptautinę teisę ir Bendrijos teisę turimus įsipareigojimus.

58. Galiausiai, kiek tai susiję su minėta sritimi, kai nacionalinės teisės normos atitinkamoje srityje taip pat yra svarbios, kaip antai darbo, t. y. srityje, kuri priskiriama pagrindinėms laisvėms, valstybės narės privalo laikytis Sąjungos normų. Negalima toleruoti, kad valstybės narės savo priimtomis priemonėmis imigracijos srityje pažeistų Bendrijos principus laisvo darbuotojų judėjimo srityje. Tas pats pasakytina ir Bendrijos tarptautinių įsipareigojimų atžvilgiu [53].

50 — Tai buvo pripažinta Turkijos kilmės darbuotojų atžvilgiu 1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Sevince* (C-192/89, Rink. p. I-3461) 29 punkte ir 1992 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Kus* (C-237/91, Rink. p. I-6781) 29 punkte.

51 — 2004 m. liepos 30 d. Imigracijos įstatymas (Zuwanderungsgesetz) (BGBl. 2004 I, p. 1950), kuris įsigaliojo 2005 m. sausio 1 d., iš dalies atspindi tokį pasirinkimą, nes paprastai leidimas apsigyventi apima ir leidimą dirbti.

52 — Taip yra pagal Vokietijos teisę pagal SGB III 284 straipsnį ir ArGV 8 straipsnį.

53 — 1982 m. spalio 26 d. Sprendimo *Kupferberg* (104/81, Rink. p. 3641) 11–14 punktuose buvo pripažinta, kad nacionalinėmis priemonėmis draudžiama padaryti neveikiančiomis susitarimų nuostatas.

59. Kitaip tariant, leidimo apsigyventi panaikinimas, sutrumpinimas arba atnaujinimas, taip pat jo ryšys su leidimu dirbti šiuo metu [54] nepatenka į Bendrijos teisės reguliavimo sritį, nebent šie aktai darytų poveikį teisėms ar pareigoms, kurios turėtų būti saugomos pagal Bendrijos teisę, pavyzdžiui, kai nacionalinės valdžios institucijos sutrumpina *sine die* išduotą leidimą dirbti, susiedama jį su leidimu apsigyventi, neatsižvelgusios į tai, kad leidimas dirbti buvo išduotas ilgesniam terminui, ir taip abejodamos jam suteikta teise dirbti pagal darbo sutartį. Tokiomis aplinkybėmis reikėtų vengti tokios absoliučios priklausomybės [55].

60. Nors Bendrijos teisė valstybės narės neįpareigoja konkrečiai sujungti leidimus apsigyventi ir dirbti jos teritorijoje ar nustatyti, kad užsieniečiui jie turi būti išduodami terminuotam ar neterminuotam laikotarpiui, tai reglamentavus, jos turi prisiimti atsakomybę už pasekmes. Ši idėja yra paslėpta minėtame sprendime *El-Yassini* ir susijusi su teisėtų lūkesčių principu, nes atsižvelgus į išdavimo sąlygas leidimas dirbti jo turėtojui suteikia laikiną teisinę padėtį, jei nustatytas jo galiojimo terminas, arba neterminuotą, jei nenurodytas galiojimo terminas. Pataruoju atveju minėtas principas ypač svarbus.

61. Be to, leidimo apsigyventi priklausomybė taip pat sukelia suinteresuotajam asmeniui neaiškumų, kurie pasireiškia ir darbo srityje, nes apribojamos sudarytos darbo sutarties sąlygos, būtent jos galiojimo trukmė.

62. Nepaisant to, pirmiau pateiktas išvadas praktikoje reikia taikyti lanksčiai, todėl išduotas neterminuotas leidimas dirbti negali galioti nuolatos ir jo sąlygos gali būti pakeistos atsiradus vienai iš konkrečiai Teisingumo Teismo išvardytų priežasčių: viešosios tvarkos, visuomenės saugumo arba visuomenės sveikatos apsaugos sumetimais. Tačiau nagrinėjamoje byloje Vokietijos valdžios institucijos nesirėmė nė vieno šių teisėtų interesų apsauga [56].

54 — Po Europos Sąjungos sutarties (OL C 191, 1992, p. 1) priėmimo 1999 m. spalio 15–16 d. Tamperėje (Suomija) įvykusio Europos viršūnių tarybos susitikimo buvo skatinama įtvirtinti bendrą migracijos politiką, pagal kurią užsieniečių atvykimas, judėjimas ir apsigyvenimas valstybėse narėse priklausytų nuo bendrų Bendrijos kriterijų. Tokio impulso išdava – 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso (OL L 16, 2004, p. 44).

55 — Tokiam pasiūlymui pritarė ir H. Rittstieg „Gerichtshof der Europäischen Gemeinschatten, Urteil vom 2.3.199 – Rs. C-416/96 (*El-Yassini*)", *Informationsbrief Ausländerrecht*, Nr. 5, 1999 m., p. 222; Atvirkščiai, R. Gutmann „Europarechtliches Diskriminierungsverbot und Aufenthaltsrecht", *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, Nr. 3, 2000 m., p. 282, nesupranta, kodėl leidimas apsigyventi turėtų priklausyti nuo leidimo dirbti, o ne priešingai. B. Melis *op. cit.* p. 1362 ir paskesniuose puslapiuose atkreipia dėmesį į tai, kad išduodant abiejų rūšių leidimus tarp jų turi būti sąsaja.

56 — Posėdyje pats Vokietijos atstovas uždavus tokį klausimą paneigė, jog būtų remtasi kuriuo nors iš nurodytųjų pagrindų.

VI — Išvada

63. Atsižvelgęs į pateiktus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui į visus *Verwaltungsgericht Darmstadt* pateiktus klausimus atsakyti pripažįstant, kad:

„1995 m. liepos 17 d. Briuselyje pasirašyto Europos ir Vidužemio jūros regiono šalių susitarimo, steigiančio Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Tuniso Respublikos asociaciją, patvirtinto Europos Bendrijos ir Europos anglių ir plieno bendrijos vardu 1998 m. sausio 26 d. Tarybos ir Komisijos sprendimu 98/238/EB, EAPB, 64 straipsnis draudžia, kad valstybė narė dėl sutrumpinto laikino leidimo apsigyventi panaikintų Tuniso piliečiui išduotą neterminuotą leidimą dirbti, nepagrįsdama to valstybės interesų apsaugos pagrindais, kaip antai viešosios tvarkos, visuomenės saugumo arba visuomenės sveikatos apsaugos sumetimais."